

Джек ЛОНДОН

БУЙНИЙ ДЕНЬ

*Переклад з англійської
Вероніки ГЛАДКОЇ
та Катерини КОРЯКІНОЇ*

Київ
"ЗНАННЯ"

ЧАСТИНА I

Розділ 1

Вечір у “Тіволі” видався нудний. Відвідувачів у великій кімнаті з рубленими стінами було небагато. Біля довгого прилавка стояло пів десятка людей. Двоє з них доводили один одному, що помічніше від скорбуту — чи настій з ялинових голок, чи цитриновий сік. Сперечалися вони змуджено і раз у раз похмуро замовкали. Решта заледве звертали на них увагу. Біля протилежної стіни стояли столи для азартних ігор. Цього вечора за ними було майже порожньо. Костей ніхто не кидав. Один тільки чоловік грав сам з собою у “фараона”. Рулетка не крутилася, а круп’є стояв коло грубки, що аж гуготіла, до червоного розжарена, і розмовляв з молодою чорноокою жінкою, ставною й гожою з лиця. Від Джуно до Форту Юкону всі знали її під прізвиськом “Діва”. За одним столом трое грало в покер, але на дрібні марки й без ніякого захоплення, бо не було глядачів. Крізь відчинені двері в задній стіні видко було, як у прибічній кімнаті три пари мляво танцюють під фортеп’яно та скрипку.

Проте Серкл-Сіті не був порожній, та й грошей у ньому не бракувало. Як звичайно, там зібралися шукачі золота з Лоссячого ручаю та з інших розсипищ. Літнє промивання дало людям чимало, і гамани в них повні були золотого піску та самородків. Клондайку тоді ще не відкрито, і на Юконі нікому й на думку не спадало, що можна глибше копати та відігрівати мерзлий ґрунт вогнищами. Тому взимку роботи не було, й довгої полярної ночі люди ниділи мов у сплячці по таких таборах, як Серкл-Сіті. Час їм стягався дуже поволі й нудно. Гамани розпирало золото, а єдину розвагу можна було знайти тільки по шинках. І все-таки в “Тіволі” цього разу було не людно. Діва, стоячи під грубою, позіхнула на весь рот.

— Як тут не розворушиться — піду спати, — сказала вона, звертаючись до Чарлі Бейтса. — Що там скоїлось у таборі? Померли, чи що?

Бейтс полінувався навіть відповісти і понуро крутив собі далі цигарку. Ден Мак-Дональд, власник “Тіволі” та всіх його ігор, один з перших шинкарів на горішньому Юконі, теж понуро перейшов кімнату й зупинився біля грубки.

— Помер хто, чи що? — спитала його Діва.

— Та начебто, — відповів шинкар.

— То, либонь, усі вони там перемерли, — зробила висновок Діва й ще раз усмак позіхнула.

Мак-Дональд осміхнувся й кивнув головою. Він уже намірився був щось сказати, коли враз надвірні двері розчинились навстіж і до хати вступив якийсь чоловік. Морозяне повітря, що повалило за ним, від тепла взялося парою; вона обгорнула його до колін, постелилася по підлозі й розтанула біля грубки. Знявши з кілка віник, він пообмітав сніг з мокасинів та довгих вовняних панчіх. Прибулець здавався б високою людиною, якби йому назустріч не вийшов і не взяв його за руку височенний франко-канадець.

— Здоров був, Буйний Дню! — привітав він прибульця. — Далебі, радий тебе бачити!

— Здоров, Луї, коли це вас сюди занесло? Ходімо, вип’ємо та розкажеш мені все про Костяну річку. А, бодай вам, ну, здоров, здоров ще раз. А де ж твій товариш? Чом я його не бачу?

Від прилавка підійшов ще один здоровило і стиснув прибульцеві руку. Олаф Гендерсон і француз Луї, що працювали вдвох на Костяній річці, були найдебеліші на весь край чоловіки, і новий гість, хоча тільки на півголови нижчий, здавався проти них недоростком.

— Здоров, Олафе! — сказав новий гість, що його названо Буйним Днем. — Тебе мені й треба, чуєш? Завтра мій день народження, і я думаю вас усіх повклати! Чуєте? І тебе, Луї, теж не мину! У свій день народження я можу всіх вас поваляти! Чуєте? Ходім, Олафе, вип’ємо та й побалакаємо.

Від нового гостя в шинку неначе теплом війнуло.

— А, Буйний День! — скрикнула Діва, пізнавши його зразу, тільки-но він уступив у кімнату.

І похмуре Бейтсове обличчя раптом проясніло. Ден Мак-Дональд попростував до трьох приятелів біля прилавка. При Буйному Дні в “Тіволі” враз повеселішало. Заворушилися буфетники, задзвеніли голоси, пролунав сміх. Скрипаль, визирнувши у двері, сказав піаністові: “Це Буйний День!” — і темп вальсу пожвавішав, танцюристи, ніби запалившись загальним настроєм, закрутилися немовби справді з охотою. Всі-бо здавна знали, що коли з’являвся Буйний День, ту ж мить зникала всяка нудьга.

Раптом обернувшись, він угледів молоду жінку, що стояла під грубою й дивилась на нього палкими привітними очима.

— А, здорова була, Діво! — гукнув він. — Як ся маєш, Чарлі? Та що це з вами всіма скоїлось? Чого так понадималися всі, неначе труна не коштує тільки три унції? Ходім, вип’ємо! Та во-рушіться ж, непоховані мерці! Ідіть, труйтеся! Геть усі! Цей вечір мій! Я п’ю й гуляю! Завтра мені тридцять. Уже старість! Це останній вибух молодості! Друзі ви мені чи ні? Ну, горніть, горніть усі сюди! Стій, Девісе! — гукнув він до чоловіка, що встав був з-за фараонного стола. — Мені хочеться поспитати щастя. Побачимо, хто з нас двох сьогодні всіх частуватиме.

Буйний День вийняв з кишені важку торбинку з золотим піском і поклав її на карту.

— П’ятдесят! — коротко сказав він.

Девіс здав дві карти. Побила карта Буйного Дня. Він записав на папірці виграш, і вагар за прилавком зважив на п’ятдесят доларів піску та висипав його Буйному Дневі в торбинку.

Вальса в прибічній кімнаті дограно, і три пари танцюристів, а за ними й музики рушили до прилавка.

— Гей, горніть сюди! — гукнув Буйний День, угледівши їх, — Ідіть і вибирайте, чого душа хоче! Сьогодні мій вечір і така ніч, що трапляється не часто. Та йдіть же ви, сиваші та рибоїди! Кажу ж вам, це мій вечір?

— Препаршивий вечір! — докинув Чарлі Бейтс.

— Правда твоя, синку, — весело погодився Буйний День, — вечір таки паршивий, а все ж це мій вечір! Я й сам паршивий старий вовк. Послухайте-но, як я вию!

І він справді завив вовком, завив, як самотній сірий вовк північних лісів, аж Діва здригнулась і затулила собі пальця-

ми вуха. А за хвилину Буйний День уже вхопив її в обійми, вихором помчав у кімнату для танців і закрутився разом з іншими трьома парами у хвацькому вірджінському рілі. Кімната ходором ходила від тупоту ніг, узутих у мокасини. Буйний День був осередком веселощів — він запалював усіх жартами та сміхом, і тієї пригніченості, що досі тут панувала, не стало й знаку.

З його приходом і саме повітря в “Тіволі” ніби змінилося, неначе пройнявшись його могутньою наснагою. Люди, що заходили з вулиці, зразу це відчували, і на їхні запитання, в чім річ, буфетники кивали головами на задню кімнату, відповідаючи значуще: “Буйний День гуляє!” Люди залишались, і буфетникам додавалось роботи. Грачі так само віджили: незабаром усі столи були вже зайняті, і сухий стукіт марок та хурчання кульки на рулетці, одноманітні й безнастанні, навіть покривали гомін хрипких голосів, лайку та регіт.

Мало хто знав Елама Гарніша під іншим ім'ям, ніж Буйний День. Його прозвали так ще юнаком за звичай витягати товаришів з-під укриття зі словами: “Гей, уставайте! Вже буйний день надворі!” Серед піонерів у цій далекій полярній пустелі, де всі люди були піонери, він був один з найперших. Декотрі, як от Ель-Майо та Джек Мак-Квещен, прийшли, щоправда, раніше за нього, але вони добивалися через Скелясті гори від Гудзонової затоки, він же перший перейшов через Чілкут і Чілкет. Навесні 1883 року, дванадцять років тому, перебрався він вісімнадцятирічним парубійком з п'ятьма товаришами через Чілкутський перевал.

А восени повернувся тільки з одним, решта четверо загинули в похмурій, на жодну карту не нанесеній пустелі. І ось уже дванадцять років, як Елам Гарніш шукав золота в присмерковому полярному краї.

І ніхто не шукав його так завзято й уперто, як він. Він виріс разом із цим краєм. Іншого він не знав. Цивілізація була для нього напівзабутий сон якогось далекого життя. Такі селища, як Сорокова Миля та Серкл-Сіті, здавались йому столицями, і він не тільки виріс із цим краєм, а й творив його, нехай ще напівдикий, разом з іншими творив його історію й географію. Ті, що йшли після нього, писали про його переходи й позначали на карті стежки, протоптані його ногами.

Герої не дуже схильні вихваляти геройство, але серед героїв цього краю Гарніша, хоч і зовсім ще молодого віком, шановано як найстаршого. Щодо часу — він прибув сюди раніше за них; щодо діла — ніхто не міг з ним зрівнятися; щодо витривалості — всяке знало, що він побив би найдужчого з них. До того ж його знано як людину сміливу, правдиву й чесну.

По всіх краях, де часто й легко важать життям і не дуже його бережуть, люди цілком природно, майже неминуче шукають розваги й спочинку в азартній грі. І на Юконі люди ставили на карту своє життя заради золота, а вигравши золото в землі, програвали його один одному. Елам Гарніш не був виняток. Вдачу він мав наскрізь чоловічу, завзяту, і інстинкт грача був у ньому дуже сильний. А в яку гру він мав грати, про те подбало саме життя. Народився він на фермі в Айові. Батько його незабаром перебрався до Східного Орегону, і Елам пробув там усі свої дитячі літа серед золотих копалень. Він не знав у житті нічого, крім зятятої гри на великі ставки. Сміливість та витримка мають, звісно, чималу вагу в грі, але карти роздає велика богиня Фортуна. Чесна праця, що дає певний, але нікчемний заробіток, нічого не варта. Справжні люди проводять велику гру, важать усім для всього, і взяти менше, ніж усе, для них означає програти. Отож, дванадцять років проживши на Юконі, Елам Гарніш тільки програвав. Торік, правда, на Лосячому ручаї взяв він золота на двадцять тисяч доларів, і ще на стільки залишилось його там у землі, але, як сам казав, він вернув лише невеличку частку того, що ставив. Дванадцять років ставив він на карту своє життя, і сорок тисяч доларів — нікчемний виграш на таку ставку. Цих грошей вистачало тільки на те, щоб трохи випити та потанцювати в “Тіволі”, перекалатати зиму в Серкл-Сіті та прохарчуватись наступний рік.

Юконці переробили старе прислів'я; вони казали: “Тяжко прийшло, легко пішло”. Після танцю Елам Гарніш знову покликав усіх випити. За чарку платилось долар, а золото цінували по шістнадцять доларів унція; таких, що приймали запросини, було в шинку душ тридцять, і після кожного танцю Елам їх усіх частував. То був його вечір, і нікому не дозволялося за щось платити.

Гарніш не був п'яницею, віскі мало невелику вагу в його житті. Він був занадто живущий, занадто дужий і чистий ті-

лом та духом, щоб підпасти під владу алкоголю. У своїх мандрах по краї, з собачим запрягом чи в човні, він місяцями не пив нічого міцнішого за каву, а був і такий рік, коли й тієї кави не бачив. Але він мав товариську вдачу, а що на Юконі товариство можна було знайти тільки в шинку, то він і виявляв її в такий спосіб. Ще змалку він звик бачити в золотошукальських селищах Заходу, що чоловіки розважаються лише так, і для нього то був єдиний спосіб поводитись у товаристві, іншого він не знав.

Дарма, що вбраний так самісінько, як і решта відвідувачів “Тіволі”, він визначався з-поміж них. На ногах він мав мокасини з м’яко вичиненої лосячої шкіри, вишивані на індіанський взір намистинками. Штани на ньому були звичайні, а куртка — пошита з укривала. При боці теліпались довгі шкіряні рукавиці, підбиті хутром. Юконським звичаєм, вони висіли на ремінці, перекиненому через шию. На голові була хутряна шапка з піднятими навушниками й поворозками, що метлялись не зав’язані. Своїм худорлявим, довгастим обличчям, вилицями і ледь запалими щоками він дуже нагадував індіанина. Засмага на виду та гострий погляд чорних очей тільки збільшували цю подібність, хоч з його бронзової шкіри, та й з очей знати було, що він білий. Він показував більш, як на тридцять років, хоч водночас його чисто виголене лице без жодної зморшки здавалося хлоп’яцьким. Та він пережив і витерпів далеко більше, ніж пересічна людина, і це поклало на ньому якийсь невловний слід, що виказував його вік. Він жив простим і напруженим життям, і це жевріло у нього в очах, тремтіло в голосі й немовби завжди шепотіло навіть зі стулених уст.

Губи в нього були тонкі й щільно стискалися над рівними зубами. Загнуті вгору кутики м’якшили їхню суворість, а дрібненькі зморшки в кутиках очей свідчили про веселу вдачу. Якби не ці необхідні якості, його натура, суттю своєю дика, була б жорстокою і немилосердною. Ніс був тонкий, гарний, з досить широкими ніздрями, ані завеликий, ані замалий, чоло трохи вузьке, але високе, опукле, прегарної форми. До індіанського типу знов же пасувало і його волосся — рівне, чорне, з тим полиском, що його дає тільки здоров’я.